

דו"ח בעניין החלטת ישראל להפסיק להשתמש בקוד המכס של רצועת עזה

הקדמה

רצועת עזה הינה אחד מהאיזורים הכי יוצאי דופן בעולם מבחינת תנאי המחיה של תושביה והתנאים הכלכליים והחברתיים השוררים בו. זהו אזור בעל צפיפות אוכלוסין מן הגבוהות בעולם,¹ ואחוז האבטלה והעוני בקרב תושביה מגיע לשיעורי שיא. סבלם של תושביה גובר בשל העדר ביטחון ויציבות פוליטית, והם חשופים תמיד להפרת זכויותיהם האזרחיות, הפוליטיות, החברתיות, הכלכליות והתרבותיות גם יחד.

הזכות לחופש תנועה ומעבר היא אחת ממכלול של זכויות שמן הפלסטינים תושבי רצועת עזה נמנע ליהנות מהן, שכן הכיבוש הישראלי מטיל מגבלות חריפות על תנועתם מהרצועה ואליה, והם בני ערובה לפתיחתו ולסגירתו של מעבר רפיח, ונתונים לרחמי הקלות התנועה אליו. מעבר זה הינו המוצא היחידי שלהם לעולם החיצון. למעט במקרים יוצאי דופן, הם אינם יכולים גם לבוא במגע רציף עם הגדה המערבית, עד כדי כך שלפלסטיני מן הרצועה או הגדה המערבית קל יותר ופשוט יותר לנסוע לכל מקום בעולם, עם כל הסיכונים והקשיים הכרוכים בכך, מלנוע בין שני חלקי ארצו. המגבלות על חופש התנועה והמעבר אינן נוגעות רק לבודדים מקרב תושבי רצועת עזה, אלא שהן פוגעות גם בחופש העיסוק הכלכלי שלהם. במשך ארבעים שנות כיבוש של רצועת עזה, שלטונות הכיבוש הישראלי עיכבו בודד את פיתוחה וצמיחתה הכלכלית, החלישו את תשתיותיה הכלכליות האמיתיות ושמו מכשולים בפני ניסיונות ההחייאה של מגזרים כלכליים שונים, דבר שהבטיח עבורם כי הכלכלה של רצועת עזה תהיה תלויה לחלוטין בכלכלה הישראלית.² ניתן לחוש בדבר מתוך עיון מהיר במספרי תנועת חילופי הסחורות בין הרצועה לישראל: כמויות היבוא הישראלי לעזה הגיעו ל-1,748,000,000 דולר בשנת 2004, ומהוות יותר מ-73% מסך היבוא לרצועה. לעומת זאת היצוא של הרצועה לישראל באותה השנה הגיע ל-281 מיליון דולר ולסך כל 90% מכלל היצוא של הרצועה.³ מספרים אלה מורים באופן גלוי וברור על הסיפוח הכמעט מוחלט של הכלכלה הפלסטינית לכלכלה הישראלית, הואיל ורוב סחר החוץ הפלסטיני מתקיים מול ישראל, שלא לדבר על התאמתה של הכלכלה הפלסטינית וגיוסה לשירות הכלכלה הישראלית, דבר שמבטיח לישראל את האפשרות להכות את הרכיבים המרכזיים של העצמאות הכלכלית של הפלסטינים. הסיפוח הכלכלי הזה הוא תוצאה טבעית של המדיניות שישראל נוקטת ביחס לרצועת עזה מאז תחילת הכיבוש ועד ימינו אנו. אי אפשר לנתק שום צעד שישראל נוקטת מהקשרו המדיני הרחב, יהיו אשר יהיו האמתלות שבהן משתמשת ישראל לשם נקיטתו. במסגרת אותה המדיניות הכלכלית התקבלה ההחלטה של ישראל ב-21/06/2007, המבטלת את קוד המכס של רצועת עזה בכל נמליה, החלטה שכתוצאה ממנה נמנע מן הסוחרים והתעשיינים של רצועת עזה לייבא סחורה וחומרי גלם מכל ארצות העולם באופן ישיר, כפי שנראה במהלך דוח זה.

המציאות הכלכלית ברצועת עזה בצל הסגר וסגירת המעברים

¹ צפיפות האוכלוסין ברצועת עזה עומדת על 4107 איש לקמ"ר. לפי הערכות המגננון המרכזי לסטטיסטיקה, מספר תושבי הרצועה הגיע באמצע 2007 ל-1,499,000 איש על 365 קמ"ר – שטח הרצועה.

² ד"ר שרה רוי, הספר על רצועת עזה: המדיניות הכלכלית להכשיל את הפיתוח, וושינגטון, מכון המחקרים הפלסטיני, 1995.

³ המגננון המרכזי לסטטיסטיקה, המדדים המרכזיים של סחר החוץ 2004: סך כל הייצוא של רצועת עזה 312.7 מיליון דולר מתוכם 281 מיליון דולר לישראל. סך כל היבוא של הרצועה 2,373,000,000 דולר, מתוכם 1,748,000,000 מישראל.

המגע של רצועת עזה עם העולם החיצון מתנהל דרך חמישה מעברים מרכזיים: מעבר קרני (אלמנטאר), נחל עוז (אלשג'אעיה), מעבר רפית, מעבר סופה ומעבר ארו (בית-חאנון), ואליהם מתוסף המעבר המסחרי כרם שלום (כרם אבו-סאלם) לאחר הסכם המעברים שנחתם ב-15 בנובמבר 2005. מעבר קרני (אלמנטאר) השוכן מזרחית לעיר עזה, הינו המעבר הראשי שדרכו מתנהלים חילופי הסחורות של רצועת עזה, והוא עורק החיים של תושבי הרצועה, כיוון שדרכו עוברים מוצרי מזון ומצרכים בסיסיים, לרבות תרופות וציוד רפואי. זהו הפתח המרכזי לסחורות הייצוא של הרצועה – ירקות ומוצרי תעשייה. סגירת המעברים החוזרת ונשנית מצד ישראל, ובראשם מעבר קרני (אלמנטאר), בנוסף להחרפת הסגר הכלכלי המוטל מלכתחילה על הרשות הלאומית הפלסטינית לאחר שתנועת חמאס זכתה בבחירות השניות לבית המחוקקים והקימה את הממשלה הפלסטינית העשירית, הביאו לנסיגה ולהחרפה רבה במציאות הכלכלית ברצועת עזה.

שיעור האבטלה ברצועת עזה הגיע לכדי 35% מכוח העבודה.⁴ לפי דוח שהוציא משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים, אחוז המשפחות אשר חיות מתחת לקו העוני (כלומר, בהכנסה הפחותה משני דולר ליום) הגיע לכדי 79% ברצועת עזה במהלך המחצית השנייה של 2006,⁵ ואילו המכון לחקר הצמיחה מעריך כי למעלה מ-87% מן המשפחות הפלסטיניות ברצועת עזה חיות כיום מתחת לקו העוני.⁶ לפי מחקר שערך המרכז הפלסטיני לסקרי דעת קהל ארבע מתוך חמש משפחות פלסטיניות, כלומר, ממוצע של למעלה מ-80%, סבלו מירידה בהכנסותיהן במהלך הסגר שהוטל על הרשות הפלסטינית לאחר שתנועת חמאס זכתה בבחירות לבית המחוקקים.⁷ 76.5% מכלל הציבור הפלסטיני תיאר את המצב הכלכלי הכללי בשטחים הפלסטיניים כגרוע,⁸ וכ-80% מתושבי רצועת עזה משתמשים בסיוע במזון שניתן ע"י תוכנית המזון העולמית, או סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים פלסטיניים במזרח הקרוב של האו"ם (אונר"א).⁹ הסגר הישראלי ומדיניות הסגירה המתמשכת של המעברים הביאו לכך שרצועת עזה עומדת על סף קריסה, בעוד מר עלי אלחאיכ, מזכיר מועצת התיאום של המגזר הפרטי, העריך כי למעלה מ-80% מהמפעלים ברצועת עזה סגרו את שעריהם בשל הסגר המתמשך, אשר פגע בכל פעילויות המגזר הפרטי.¹⁰

לפי הערכות תוכנית המזון העולמית ואיגוד התעשיינים בעזה, מוצרי המזון והסחורות הבסיסיות כגון חיטה, סוכר, אורז ושמן ייגמרו תוך ארבעה שבועות אם סגירת המעברים תימשך, ויש לציין כי מחירי החיטה עלו בשיעור של 40% וכי צריכתה עלתה בכדי 50% בשל המחסור הצפוי;¹¹ חששם של האזרחים מפני סגירת המעברים הביא לנהירה לרכישת מוצרי מזון ואכסונום.

לפי דוח מתאם העניינים ההומניטריים הכפוף לאו"ם, עתודות החיטה של אונר"א ייגמרו תוך עשרה ימים, ואילו יתר המזון המאוחסן שאותו מספקים ארגוני המזון האחרים יסתיים תוך שבעה ימים, אם ייבוא המוצרים האלה לא ייתחדש מיידית.¹² בעתירה שהגיש מרכז עדאלה לבג"צ להוצאת צו לפתיחת מעבר קרני מיידית, נאמר כי לפי הסכם

⁴ סוכנות הידיעות הפלסטינית – ופא, הודעה לעיתונות, ד"ר לא'י שבאנה, יו"ר המנגנון הפלסטיני המרכזי לסטטיסטיקה, 30/4/2007.

⁵ המשרד לתיאום עניינים הומניטריים – האו"ם, דוח על המצב ברצועת עזה, 12 ביולי 2006.

⁶ מתוך אתר אלג'זירה: <http://www.aljazeera.net/news/archive/archive?ArchiveId=1035566>

⁷ מתוך אתר אלג'זירה: <http://www.aljazeera.net/NR/exeres/EE31C081-7472-4F01-A8BB-4523AF78FD89.htm>

⁸ המרכז הפלסטיני לסקרי דעת קהל, סקר מספר 157, 2/8/2006.

⁹ האתר הרשמי של תוכנית המזון העולמית באינטרנט, <http://www.wfp.org/arabic/?ModuleID=129&Key=316>

¹⁰ עיתון "אלאיום" הפלסטיני, ריאיון עם עלי חאיכ, מזכיר מועצת התיאום של המגזר הפרטי, 28/6/2007.

¹¹ המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל – עדאלה, עתירה שהוגשה לבג"צ להוצאת צו לפתיחת מעבר קרני מיידית, 25/6/2007.

¹² שם.

המעברים שישראל והרשות הפלסטינית חתמו בנובמבר 2005, ישראל צריכה להרשות ל-400 משאיות להכנס לרצועת עזה מדי יום, בעוד שישראל הרשתה רק ל-10 משאיות של חיטה ושמן, אותם תרמה ירדן, להכנס לעזה ב-21/6/2007, ו-20 משאיות הוכנסו לעזה בתקופה של שבועיים. בעתירה נאמר כי כמות זו אינה מתקרבת אפילו לכמות שהובאה בהסכם, ולבטח אינה מספיקה לתושבי עזה.¹³

בנוגע לביטול של ישראל את השימוש בקוד המכס של רצועת עזה

בעשרים ואחד ביוני 2007 ממשלת ישראל קיבלה החלטה להפסיק להשתמש בקוד המכס של רצועת עזה.¹⁴ החלטה זו התקבלה בעקבות ההכרעה של חמאס בסכסוך שהתנהל בינה לבין תנועת פתח ברצועת עזה, והשתלטותה על כל המפקדות של מגננוני הביטחון ועל משכן הנשיאות הפלסטינית, שבעקבותיה הנשיא מחמוד עבאס הכריז שרצועת עזה היא אזור מתמרד, והוציא צו נשיאותי המודיע על מצב חירום בשטחי הרשות הפלסטינית ומורה להקים ממשלה זמנית כדי להכניס את מצב החירום לתוקפו. ההחלטה הישראלית, כפי שהדוח הורה לעיל, התקבלה כמו החלטות אחרות שנועדו לדכא את תושבי הרצועה, במסגרת המדיניות הכללית אשר נוקטים שלטונות הכיבוש בהתייחסו לרצועת עזה ותושביה, וכל הסיבות שמציג הכיבוש אינן אלא תירוצים שאין להם על מה להסתמך בפועל. ישראל כבר איימה בעבר כי היא תוציא את עזה ממעטפת המכס המשותפת לאחר יישום תוכנית ההתנתקות החד-צדדית,¹⁵ והחלה להשתמש במהרה במעבר כרם שלום (כרם אבו-סאלם) במקום במעבר רפיח, כלומר, החלטה זו קשורה לכוונה קודמת, וישראל רק חתה לתנאים ההולמים ליישומה. רשויות המכס הישראלי מחקו את הקוד של רצועת עזה ממערכת המחשבים שלהן, סמל המשמש לזיהוי הסחורות המיובאות לרצועה, והן נתנו הוראות להפסיק את הכנסתן של כל הסחורות המיובאות לרצועת עזה, למעט סיוע הומניטרי.¹⁶

השלכות הביטול של ישראל את השימוש בקוד המכס של עזה על המצב הכלכלי והחברתי של תושבי הרצועה

קוד המכס הוא למעשה סימול מספרי במחשב של מינהל המכס הישראלי, לפיו מתבצעת פעולת השחרור ממכס (הצהרה על סחורות וסיום פעולות המכס הנוגעות להן). הנהלת המכס והמע"מ הישראלית, בהסתמך על סעיף 13 של תעריף המכס, השתמשה בשני סימולים מספריים עבור שטחי הרשות הפלסטינית, שהם: (3) לגדה המערבית ו- (1) לרצועת עזה.¹⁷ יש לציין כי השטחים שתחת שליטתה של הרשות הלאומית הפלסטינית כלולים במעטפת המכס הישראלית, כיוון שפרוטוקול פאריס הכלכלי חייב את הרשות הפלסטינית להשתמש בכלי הערכת המכס שנקבע בהסכם GATT שנחתם ב-1994, מרגע החלתו בישראל. מדיניות המכס של הרשות משתמשת, כמתחייב מן הפרוטוקול, בשיטת "בריסל" למימוש הערך (BVD), והסחורות מתוארות לפי שיטת "The Harmonized Commodity Description and Coding System",¹⁸ או מה שמכונה "השיטה ההרמונית לתיאור מצרכים" – "H.S."

¹³ ש.ם.

¹⁴ קול ישראל בערבית, 21/6/2007. הידיעה אושרה ע"י מקורות במשרד הכלכלה הלאומי ולשכת התעשיינים בעזה.

¹⁵ מרכז אלמיוזאן לזכויות האדם, סדנת עבודה תחת הכותרת: "מעטפת המכס לאחר ביצוע תוכנית ההתנתקות", ספטמבר 2005.

¹⁶ המרכז לשמירה על הזכות לנוע – גישה, דוח תחת הכותרת: "מכירת חיסול: כלכלת עזה נמחקת מהמפה", יולי 2007, מכתב

ממר ראובן מלצר, ראש מינהל המכס הישראלי.

¹⁷ ריאיון עם עבד-אלחכים חסונה, מנהל חברת דלתא להובלה ולשחרור ממכס בעזה, 2/7/2007.

¹⁸ פרוטוקול פאריס הכלכלי, 29/4/1994.

לפיכך, פירוש ביטולה של ישראל את השימוש בקוד המכס של רצועת עזה הוא שהסוחרים והתעשיינים ברצועת עזה אינם יכולים לייבא ולייצא סחורות ומצרכים באופן ישיר, שכן קוד המכס מהווה את הצהרת המכס לשחרור סחורות, ואם ישראל תעמוד בתוקף על החלטה זו, צפויות לה השלכות חמורות ביחס לכלכלה הפלסטינית ולרמת החיים של תושבי רצועת עזה וזכויותיהם הכלכליות, החברתיות והתרבותיות. בין ההשלכות המרכזיות הצפויות מכך:

1. ירידה חדה במצאי של רוב הסחורות המיובאות, לרבות מצרכי יסוד ומצרכים חיוניים כגון תרופות וציוד ומכשירים לבתי החולים, והפסקת הגעתן של סחורות מסוימות לשווקים המקומיים ברצועת עזה.
2. עלייה צפויה במחיר הסחורות המיובאות נוכח הצעדים הסבוכים שיתלוו להבאת סחורות מיובאות לרצועת עזה, כיוון שהשחרור ממכס ייעשה לפי הקוד של הגדה, והסחורות תועברנה למחסנים בגדה ומשם יועברו לרצועת עזה,¹⁹ דבר שיביא לידי כך שהסוחרים יפסיקו לייבא כמה מוצרים ולעלייה במחירים של מוצרים אחרים, לאור העלייה בעלויות ההובלה והאיחסון.
3. הפסקת עבודתם של מפעלים רבים ברצועת עזה בשל העדר או מחסור בחומרי גלם, שמחיריהם עלו באופן שהופך את המשך הייצור, ברוב המקרים, לבחירה לא רווחית כלכלית עבור בעלי מוסדות התעשייה בעזה,²⁰ כיוון שהערך החוזר אינו מכסה את עלות הייצור, או אינו מעודד לשאת בסיכונים ההשקעה.
4. גרימת נזק לאינטרסים של למעלה מ-2000 יבואנים ברצועת עזה,²¹ כיוון שהצטברו אצלם דמי האיחסון והאחסנה אשר גובות רשויות הנמלים הישראליות. למשל, עלות של מכולה (קונטיינר) קטן (20 רגל) שמוחזק במשך ארבעה שבועות בנמל אשדוד מגיעה ל-6230 שקל, ויש לציין כי לרוב הסוחרים יש מכולות מוחזקות בנמל. (דמי האיחסון והאחסנה בנמל אשדוד, אשר נחשב לפתח המרכזי לייבוא וייצוא של סוחרים עזה הם כדלהלן: דמי איחסון במכולה – 80 ש"ח ליום, אך דמי האחסנה למכולה של 20 רגל מגיעים ל-55 שקלים ליום, ול-120, 175 ו-220 ש"ח בשבוע הראשון, השני, השלישי והרביעי בהתאם. על מכולות של 40 רגל הסוחר משלם לפי אותו ערך, למעט בשבוע הרביעי, שאז עלות דמי האיחסון מגיעה ל-280 ש"ח ליום²²). בין הבעיות הנובעות מן ההחלטה הישראלית היא עליה באגרת ההובלה, שצפוי כי תעלה בעת שחרור הסחורות בכ-400%, עד שאגרה למשאית תגיע ל-15,000 שקל במקום 4000 שקל, ערך האגרה הנוכחית.²³ בנוסף, מציאת המפלט במכירת הסחורות של הרצועה בשווקי הגדה המערבית, תגרום לסוחרים רצועת הפסדים כבדים מאד, שכן צפוי כי הסחורות תימכרנה במחירים ירודים, משום שאין בשוק של הגדה המערבית ביקוש להן, בנוסף להוצאות ההובלה והאיחסון בגדה המערבית.
5. זעזוע המוקד הכספי של הסוחרים, והשפעה על יכולתם להבטיח מומן נזיל ולעמוד במועדי הפירעון של הבנקים ביחס להלוואות ולאשראי.
6. בנוסף להפסדים הצפויים שנזכרו, ישנם הפסדים בלתי צפויים, הבאים לידי ביטוי בנזק למוניטין של הסוחרים העזתיים אצל גופי המסחר והתעשייה העולמיים שעמם הם עוסקים.

¹⁹ ריאיון עם ד"ר מעין רג'ב, מרצה לכלכלה באוניברסיטת אלאזהר, 26/6/2007.

²⁰ ריאיון עם יוסף שעת', המנהל האיזורי של מועצת המובילים הפלסטיניים בעזה, 26/6/2007.

²¹ לשכת המסחר בעזה.

²² ריאיון עם עבד-אלחכים חסונה, מנהל חברת דלתא להובלה ולשחרור ממכס בעזה, 2/7/2007.

²³ שם.

7. איום על אלפי משפחות באבדן מקור הכנסה למפרנס – האפשרות שזה יאבד את הזדמנות העבודה שלו הופכת לרצינית, כיוון שחברות, מפעלים וסדנאות ייצור רבים יפסיקו את עבודתם בשל העדר חומרי גלם וחוסר התועלת הכלכלית של הייבוא.
8. הזכיינים המסחריים בעזה יפסידו את זכויות המסחר שלהם, כיוון שהחלטה זו תוביל לכך שהסוחרים הפלסטיניים יפרו את תנאי הזכויות בשל חוסר יכולתם לייבא תוצרת, וכתוצאה מכך החברות תבטלנה את חוזה הזכויות.
9. נסיגה ביכולת התחרות של התוצרת הפלסטינית בשוקי העולם כתוצאה מהפסקת עבודתם של מפעלים רבים המסתמכים על חומרי גלם מיובאים.
10. הקופה הציבורית של הרשות הלאומית הפלסטינית תאבד מקור חשוב להכנסותיה, במיוחד נוכח האפשרות שסוחרים רצועת עזה ימצאו מפלט בייבוא דרך סוחרים ישראלים, דבר שיגזול מקופת הרשות את רווחי דמי המכס והמע"מ על הסחורה המיובאת, ישפיע על יכולתה של הרשות למלא את התחייבויותיה, ויגרום לה להזדקק לסיוע כספי עולמי רב.

סגירת מעבר קרני מ-9/6/2007 עד 26/6/2007 הביאה להצטברות של כ-950 מכולות מלאות סחורות של יבואנים מרצועת עזה בנמל אשדוד הישראלי, כך לפי ד"ר מתמד אלקדוה, מושל עזה ונשיא לשכת המסחר שלה.²⁴ מספר המכולות הללו עולה באופן רציף מדי יום ביומו, בממוצע של 60 מיכליות ליום, לפי לשכת המסחר בעזה. זאת בנוסף למכולות ולסחורות שהצטברו בתוך מעבר קרני בשל סגירתו, שקדמה להחלטת שלטונות ישראל לבטל את קוד המכס,²⁵ כאשר כמויות נכבדות של סחורה היו נתונות להשחתה בשל אחסון גרוע וחשיפה לשמש, במיוחד של מוצרי מזון. בניסיון למצוא מוצא מהמשבר הזה, הגורמים הרשמיים ברשות הציעו כפתרון זמני להכניס את מכולות הסחורות של יבואני עזה שהצטברו בנמל אשדוד אל הגדה המערבית ולשווקן שם.²⁶ אולם צעד כזה יגרום ליבואנים להפסידים כבדים, לאור הצטברות של עלויות נוספות מההובלה, הפריקה והאיחסון בגדה המערבית. בנוסף לכך הביקוש בגדה שונה מן הביקוש בעזה, וחלק גדול מהסחורות האלה חורגות מהביקוש של שוק הגדה המערבית.²⁷ אם ההחלטה של ישראל לבטל את השימוש בקוד של עזה תמשיך גם אחרי פתיחת מעבר קרני (אלמנטאר), מול סוחרים עזה תעמוד אופציה אחת ויחידה להמשיך היבוא – דרך הכנסת הסחורות המיובאות לפי קוד מספר 3 לגדה המערבית, כך שהסחורות הללו תועברנה מנמלי ישראל אל הגדה וממנה אל עזה. אולם פתרון זה לחלוטין אינו מציאותי או מעשי, והוא בהחלט אינו מועיל מבחינה כלכלית, בשל התנאים של הגדה המערבית, שאותה משסעים מחסומים ישראליים (537 מחסומי קבע לפי הדוח של המשרד לתיאום עניינים הומניטריים "OCHA", הכפוף לאו"ם):²⁸ הסחורה אשר אמורה לעבור לגדה המערבית תצטרך לחצות כמה מחסומים, ולהיות נתונה לבדיקה בטחונית בכל מחסום, דבר שיביא להשחתה של חלק גדול ממנה, בנוסף לעיכוב בהגעתה ובהטלת עלויות כבדות של הובלה ואיחסון על בעליה.²⁹ בנוסף לכך, אי אפשר לשנות את יעדה של הסחורה המיובאת, המופיעה במסגרת רשימה A1 בפרוטוקול פאריס הכלכלי (כלומר, הסחורה המיובאת המיוצרת באופן מקומי בירדן, מצרים או מדינות

²⁴ עיתון אלאימ הפלסטיני, 27/6/2007.

²⁵ שם.

²⁶ ריאיון עם יוסף שעת', המנהל האזורי של מועצת המובילים הפלסטיניים בעזה, 26/6/2007.

²⁷ שם.

²⁸ OCHA, Movement and Access (AMA), Report no. 38, 11 May 2007.

²⁹ ריאיון עם עבד-אלחכים חסונה, מנהל חברת דלתא להובלה ולשחרור ממכס בעזה, 27/7/2007.

ערביות אחרות),³⁰ מרצועת עזה לגדה המערבית, לאור העובדה שקוד המכס נרשם מראש ברישיון היבוא, וכתוצאה מכך אי אפשר לשנות את הקוד של עזה לגדה, או להפך.³¹

עדויות של סוחרים מעזה החושפות את ההשלכות הכלכליות ההרסניות של ההחלטה הישראלית

- אחמד אבו-עידה, בעל חברת אלקימה למסחר ותעשייה: נגרמו לנו הפסדים כבדים בשל ההחלטה הישראלית וכתוצאה מסגירת מעבר קרני (אלמנטאר) לתקופה ארוכה. מדי יום אנו משלמים דמי איחסון ואחסנה כבדים בנמל אשדוד, ואנו איננו יכולים להמשיך לעבוד כעת, משום שמחזור ההון הופסק, נוכח העובדה שהסחורות השמורות בנמל אשדוד הם בגדר נכסים קפואים עבורנו. ביטלנו את כל ההזמנות המסחריות הנמצאות אצל היבואנים, במיוחד לאחר שהבנקים הפסיקו לתת אשראי חדש לסוחר עזה. העברת סחורותינו לגדה המערבית תגרום לנו הפסדים כבדים.
- פ"ה, בעל חברה למסחר כללי בעזה: יש לנו 6 מכילות של 20 רגל שמורות בנמל אשדוד המכילות עזרי לימוד וקפה. עלויות האיחסון והאחסנה הצטברו לנו מאז אמצע יוני ועד עכשיו. איננו יכולים להעביר את סחורותינו מן הנמל לעזה בשל ההחלטה הישראלית. זאת בנוסף להתחייבויותינו לבנקים לכסות את האשראי הבנקאי, שנהגנו לסלקו באמצעות מכירת הסחורות. זהו המעגל הכלכלי תמיד, אך לאור סגירת הסחורות בנמל אשדוד ונעילת מעבר קרני (אלמנטאר) המעגל הזה הופסק, ואנחנו כבר לא יכולים לסלק את ערך האשראי הבנקאי. לכן הפסקנו את כל ההזמנות המסחריות, עד שיתברר לאן מתקדמים העניינים.
- חסאם חסונה, חברת בשיר אלסכסכ ושות': החברה מחזיקה באחד ממפעלי הפלסטיק הגדולים ביותר בפלסטין ומייצרת צינורות פלסטיק. ההחלטה הישראלית הביאה להפסקת עבודתו של המפעל בשל אי הגעתם של חומרי גלם, וגם עתודות הסחורה של החברה כמעט נגמרו. הנהלת החברה סירבה להכניס את סחורותיה השמורות בנמל אשדוד אל הגדה המערבית למרות דרישתו של עמיל המכס, משום שסחורה זו היא למעשה חומר גלם לשימוש המפעל, והחברה אינה יכולה למכור אותו.
- חאתם עראבי אלבנא, מנהל חברת המערכות הרפואיות בעזה: יש לנו ארבעה מטענים בשדה התעופה, שמכילים ציוד רפואי וחומרי מעבדה לבדיקת צהבת, וכ-80 משאפים לחולי אסטמה לטובת אגודת הצדקה ארץ' אלאנסאן, זאת בנוסף לחוטים כירורגיים לטובת משרד הבריאות ולשירותים צבאיים. האיסור הזה מצטרף לקשיים עמם אנו מתמודדים ביחסים עם משרד הבריאות הישראלי אשר מתעכב תדיר בלתת לנו את האישורים הדרושים ללא הצדקה. נוכח ההחלטה הישראלית עצרנו את כל המשלוחים של הציוד הרפואי והתרופות שהתכוונו לייבא.

למרות כל החששות מפני תוצאות ההחלטה הישראלית להפסיק להתייחס לקוד המכס של רצועת עזה, כמה כלכלנים פלסטיניים³² סבורים כי החלטה זאת אין פירושה הפסקת זרימת הסחורות מהרצועה ואלה, ושלמרות הקשיים הנובעים מן ההחלטה תנועת היבוא והייצוא תמשיך דרך מתווכים פלסטיניים מן הגדה המערבית או דרך ישראלים. לכן, מבחינה עקרונית, אין חשש שסחורה מיובאת תפסיק להגיע, אך עדיין קיימת האפשרות שיעלו מחירי הסחורה המיובאת, והדבר מותנה במידת האפשרות להכניס סחורות ולספקן, ותלוי בצעדים ובסידורים שיינקטו במישור זה,

³⁰ פרוטוקול פאריס, 29/4/1994, סעיף מספר 2/3 א.

³¹ ריאיון עם אחמד סלים אבו-עידה, מנהל חברת אלקימה למסחר ותעשייה בעזה, 2/7/2007.

³² ריאיון עם ד"ר מעין רג'ב, מרצה לכלכלה באוניברסיטת אלאזהר, 26/6/2007.

אשר עדיין אינם ידועים. למרות החששות האופפים את כל הנוגעים בדבר כי ההחלטה הינה צעד מקדים לפני הטלת אמברגו כלכלי על רצועת עזה, ישנה דעה האומרת כי שלב זה הינו זמני, פתאומי ויוצא מן הכלל, ואין זה צפוי שיגיעו למצב בו השערים יינעלו באופן מוחלט בפני מסחר החוץ ביחס לרצועת עזה. יחד עם זאת, עלינו לחשוב על הגרוע מכל ולהיות מוכנים לו.³³

המלצות

הנתונים שהביא הדוח מראים בבירור שההחלטה הישראלית להפסיק להתייחס לקוד המכס של רצועת עזה, בנוסף לסגירה המתמשכת של המעברים ובמיוחד מעבר קרני (אלמנטאר), מהווה הפרה של הזכויות הכלכליות, החברתיות והתרבותיות של תושבי הרצועה, כמו הזכות לטיפול רפואי, לעבודה ולרמת חיים הולמת, ובה בעת מהווה הפרה של זכותם לחיים.

ההדרדרות המתמשכת ברמת החיים, והעלייה חסרת התקדים בתופעות האבטלה והעוני ברצועת עזה גם יחד הם נתונים המעידים עד היכן הדרדר המצב הכלכלי, שהגיע למצב שבו הוא אינו יכול לסבול צעדים או החלטות שיובילו לכדי הרעה והדרדרות נוספת בו, כמו ההחלטה הישראלית הנוגעת להפסקת השימוש בקוד המכס של עזה. לפיכך, המרכז דורש כדלהלן:

- על הרשות הפלסטינית לדחות את ההחלטה הישראלית הנוגעת להפסקת השימוש בקוד המכס של רצועת עזה, והחלטות נוספות הצופנות בחובן נזק רב לכלכלה הפלסטינית, ושהן בגדר חריגה מן ההסכמים הכלכליים שאושרו מול הצד הישראלי. עליה לעשות ככל יכולתה כדי להבטיח לחץ בינלאומי שימנע את המשך תוקפה של החלטה זאת, לאור השלכותיה ההרסניות על מצב זכויות האדם בשטחים הפלסטיניים, ובמיוחד ברצועת עזה.
- יש להפסיק מיידית את הסגר הכלכלי המוטל על הרשות הפלסטינית מצד הקהילה הבינלאומית, בגדה המערבית וברצועת עזה גם יחד, אשר הביא לידי תוצאות חמורות מבחינת הירידה ברמת החיים של הפלסטינים ובמצבם הבריאותי והתזונתי, וכן לעלייה בשיעורי העוני ולצימצום היקף הסיוע ההומניטארי הניתן לרצועה ולגדה ע"י מדינות שונות, סוכנויות האו"ם וארגונים בינלאומיים, כפי שנמסר בדוח משותף שפרסמו תוכנית המזון העולמית של האו"ם וארגון המזון והחקלאות בפברואר 2007.³⁴
- על הקהילה הבינלאומית ועל המוסדות והארגונים הבינלאומיים להפעיל לחץ על ישראל על מנת לפתוח את כל המעברים בפני תנועת בני אדם וסחורות, כדי למנוע אסון הומניטרי אפשרי ברצועת עזה.
- יש לחייב את ישראל ככוח כובש לספק את צורכי האזרחים הפלסטינים ברצועת עזה, ולשאת באחריותה כלפיהם כפי שהוגדרה בחוק הבינלאומי ההומניטרי.
- יש להתחיל ולבדוק חלופות אפשריות להקלת תנועת מעבר הסחורות והובלתן מרצועת עזה ואליה, לרבות האפשרות לייצא סחורה דרך נמל פורט-סעיד המצרי ולממש את ההסכמים הכלכליים שנחתמו עם מצרים.³⁵ יש לציין כי פרוטוקול פאריס הכלכלי שנחתם בשנת 1994 בין הרשות הפלסטינית לישראל, על כל פגמיו, אינו מונע עניין זה.

³³ ש.ם.

³⁴ דוח של האו"ם המזהיר מפני כך שהפלסטינים חסרי יכולת לרכוש מספיק מזון, 22 בפברואר 2007, האתר הרשמי של תוכנית המזון העולמית, <http://www.wfp.org/arabic/?ModuleID=129&Key=264>.

³⁵ ריאיון עם ד"ר מעין רג'ב, מרצה לכלכלה באוניברסיטת אלאזהר, 26/6/2007.

- על הרשות הפלסטינית למהר ולנקוט את הצעדים החיוניים להגנה על היבואנים והיצואנים הפלסטיניים ברצועת עזה, במיוחד בעלי הזכויות המסחריים, ולפצות אותם על ההפסדים הגדולים שעלולים להיגרם להם בעקבות החלטה הישראלית להפסיק להתייחס לקוד המכס של רצועת עזה.

המציאות שיצר הסכסוך הפלסטיני הפנימי נתנה לשלטונות הכיבוש הישראלי את ההזדמנות ההולמת לתת מכת מוות לפרויקט הישות הפלסטינית העצמאית, באמצעות עיבוי ההפרדה המוחלטת בין הגדה המערבית לרצועת עזה מבחינה מדינית וכלכלית, זאת לאחר שבשנים שבאו אחרי הסכמי אוסלו היא העמיקה את ההפרדה הגיאוגרפית בין הגדה המערבית לרצועת עזה באמצעות הצבת מכשולים שתפקידם להקשות על תנועת התושבים ולהגבילה, וכן להקשות על מעברם החופשי בין הגדה והרצועה, עד לאיסור המוחלט על מעבר אלא במקרים יוצאי דופן. האירועים האחרונים נתנו לה תירוץ להכות את שרידי הריבונות הפלסטינית בגדה וברצועה. בנוסף לכך שישראל ביטלה את קוד המכס של רצועת עזה, היא הודיעה על כוונתה להשתמש במעבר כרם שלום (כרם אבו-סאלם), השוכן בתוך שטחי 48' ואשר עליו היא שולטת מבחינה מנהלתית וביטחונית, כפתח היחידי להזרמת סחורות ומעבר תושבים מרצועת עזה ואליה. לפני כן היא הכריזה על רצועת עזה כעל שטח אויב. מטרתה של החלטה זו היא לבסס את התחמקותה של מדינת הכיבוש מאחריותה כלפי רצועת עזה ואזרחיה, דבר שהחל עם ביצוע תוכנית התנתקות החד-צדדית מהרצועה בספטמבר 2005, ומהווה אזהרה מפני כך שמדינת הכיבוש תחריף את תוקפנותה כלפי רצועת עזה ותושביה האזרחיים.

כוחות הכיבוש הישראלי ממשיכים לשלוט שליטה מוחלטת על גבולות רצועת עזה, מעבריה, האוויר שלה ומימיה, וכתוצאה מכך עליהם לספק את כל הדרוש מהם ביחס לתושבי רצועת עזה הפלסטיניים. בין החובות הללו, שהחוק הבינלאומי דורש מן המדינה הכובשת, היא הבטחת הזרמתם של סיוע במזון ועזרה רפואית דרך קבע ובמידה שעונה על צרכי התושבים. בהתבסס על כך, החלטת רשויות הכיבוש הישראלי לסגור את המעברים ולאסור על רצועת עזה את הייבוא והייצוא מהווה הפרה של החוק ההומניטארי הבינלאומי, והיא גילוי של ענישה קולקטיבית האסורה לפי הסכם ג'נבה הרביעי. בנוסף לכך, החלטות אלה מונעות מתושבי הרצועה את הזכות לקיום בכבוד, דבר שנכלל במסגרת אחריותה של מדינת הכיבוש כלפי התושבים הפלסטיניים.

המדיניות שהכיבוש הישראלי נוקט נגד התושבים הפלסטינים עלולה להצר עבורם את דרכי הקיום והמחייה בצורה בלתי נסבלת. על הקהילה הבינלאומית להתערב בצורה אקטיבית ורחופה על מנת לספק הגנה לתושבים האזרחיים, תוך מילוי חובותיה החוקיות והאזרחיות, וכדי לשים קץ להפרות השיטתיות של יסודות החוק ההומניטרי הבינלאומי שמבצעת מדינת הכיבוש הישראלי.